

Jacques Brel

Jacques Brel

Mohamed El-Fers

© MMXV Mohamed El-Fers
Coverontwerp: MoArt
ISBN 978-94-021-0221-5

Voor het eerst verschenen bij PassaTempo Publications, Amsterdam (1989). Verdere edities bij Uitgeverij Jan Mets Amsterdam (1991 en '92), Scoop Uitgeverij Gent (1998), Mets & Schilt Uitgevers Amsterdam (1998), Roularte (2003) en Mets & Schilt (2003), PassaTempo (2007).

Geheel herziene versie (2015), met dank aan René Zwaap.

Mohamed El-Fers' Brel ... is het alleen al waard om gelezen te worden omwille van de hilarische reconstructie van Brels laatste optreden in Nederland.

NRC HANDELSBLAD

Mijn aardigste boek van het afgelopen jaar is Jacques Brel van de Nederlandse schrijver Mohamed El-Fers. Het is een fascinerende biografie van de flamingant die hij niet was...

MATTIAS DUYVES (Het Parool)

Dit Brelverhaal is goed gedocumenteerd en het leest als een trein. El-Fers is gefascineerd door Brels geschop tegen zere benen en is ongetwijfeld ook een groot liefhebber van diens muziek.

LUT MUTSAERS (Oor)

El-Fers is geen literaire stuntvlieger als Anthierens, maar schrijft buitengewoon helder en prettig, geeft de hoofdlijnen van Brels leven en maakt veel werk van Brels verhouding met Nederland.

VRIJ NEDERLAND

De kwaliteit van dit boek staat boven elke kritiek. De manier waarop El-Fers de jeugd en de carrière van Brel schildert doet ademloos lezen. Goed gekozen informatie wordt telkens als een stukje van een grote puzzel gepresenteerd. Zo ontstaat langzaam een duidelijk beeld van deze rasartiest.

JAKS SCHUIT (Opscene)

El-Fers schrijft met plezier en hartstocht over Brel en je leest zijn boek in gestrekte ganzepas door.

AREND EVENHUIS (Trouw)

Vaak weet El-Fers in weinig woorden heel wat te vertellen.

HENK VAN GELDER (NRC)

‘Volwassenen zijn angstaanjagend. Ze maken me bang, die voorzichtige, bezorgde en behoedzame mensen met meer toekomst dan heden. Ze zitten en denken dat ze staan. Verschrikkelijk. Ik word er koud van.

Ik ben bang voor vrouwen. Meer nog: ik ben als de dood voor hen. Als vrouwen beantwoorden aan wat ik mij bij hen voorstel, dan heb ik alle reden om bang te zijn. Het zijn vampieren. Tedere en lieve vampieren, maar vampieren.

Wij zijn de laatste generatie sukkels, wij werden opgefokt als trekpaarden met oogkleppen. Ze hebben me mijn jeugd ontstolen. Mijn kinderjaren hadden de glans van natte assen, de smaak van voorverpakte gehoorzaamheid. De vrouwen, hun jonge hoop tot heup verzakt, zaten hun bestaan uit als straf. De mannen, schimmig achter een grof gesneden rookgordijn, loerden bedaard voor zich uit en zagen me niet staan. Maar een man slaagt er nooit in zijn kinderjaren af te schudden.

Het leven stelt niks voor. Het is een interessant biologisch voorval, maar verder niks.

Grofweg geschat sterft een man met zestien, zeventien jaar. Met zeventien heeft hij al zijn dromen opgesoupeerd. Een kind omarmt het leven als een wondertuin, hoort de schepping aan als een samenzang van veldbloemen, veelkleurige vogels en de voortjagende wolken. Maar de volwassenen blazen droom na droom op, ze stropen dieren, onderwerpen medemensen, voeren koude en hete oorlogen en studeren wiskunde om een atoombom te kunnen fabriceren.

Een artiest is een geval voor psychiaters. Maar nog veel erger is de artiest die zijn ei niet kwijt kan. Daar kan geen enkele dokter iets aan verhelpen.

Talent bestaat niet. Talent is enkel zin hebben om iets te doen. Al de rest is inspanning. Ik ken geen artiesten, enkel mensen die hard voor iets werken.

Zingen is verhalen over je falen. Je vertelt waar je tekort hebt geschoten, bijvoorbeeld waarom dat blonde meisje te blond voor je was. En op die manier kun je dat manco compenseren.

Ik hou niet zo erg van de grote stad. Noem mij maar de zingende boer.

Volgens mij worden wij allemaal in een kribbe geboren, maar heeft gewoon niet iedereen het geluk om op z'n 33e te mogen sterven.

Het verschil tussen een man en een vrouw zit hem hierin: als ze met z'n tweeën voor de toren van Pisa staan, zegt de man: "Oh, wat mooi" en zegt de vrouw: "Oh, die gaat vallen!"

Ik ga liever dood of houd ermee op terwijl ik fouten maak, dan dat ik dingen niet doe die ik eigenlijk had willen doen. Ik vergis me liever dan dat ik mijn mond houd.

Als zanger probeer ik helemaal niet om een boodschap over te brengen. Dat laat ik aan de postbode over.

Een bankier teert op andermans kapitaal, een vrouw op haar natuurlijk kapitaal.

Tegen mijn dochters zeg ik: "Sla de bal mis, struikel en sukkel, maar onderneem iets. Soms zul je zo met je ziel in de

war zijn dat je dood wilt gaan, maar daar ga je niet dood van. Een mens gaat dood van een mes in zijn rug, of van slordig geknoopte schoenveters.”

Ik ben een deugzaam mens, en dat spijt mij.

Je zou mijn visie op vrouwen als lichtelijk racistisch kunnen bestempelen. Al ga ik niet zo ver dat ik vrouwen in kampen wil opsluiten. Hoewel, in Les Landes, aan de kust van de Atlantische Oceaan, is een uitgestrekt duingebied dat daar perfect voor in aanmerking komt...

Mannen die nooit huilen, léven niet.

Ik heb zeventien, achttien jaar lang gezongen, en voor iedere voorstelling van angst gekotst. Had ik drie optredens, dan kotste ik drie keer, uit angst. Je voelt je nooit op je gemak voor drieduizend mensen met wie je tevoren geen glas gedronken hebt.

Voor de dood ben ik helemaal niet bang. Integendeel: het is de enige zekerheid in het leven. Laat mij maar naar de kloten gaan, het is mooi geweest.’

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'Brel', with a long horizontal line underneath it.

Jacques Brel

‘De zanger Jacques Brel is om 4.30 uur overleden aan een long-embolie. Hij werd 49 jaar.’

In de vroege uren van maandag 9 oktober 1978 wordt dit zakelijk communiqué voorgelezen door professor Lucien Israel, oncoloog in het Hôpital Franco-Muselman Avicenne in Bobigny bij Parijs.

Drie uur later wordt de oudste dochter van Brel telefonisch op de hoogte gebracht.

Hoewel Brel in onmin leefde met zijn vrouw en dochters, wilde hij niet dat ze na zijn dood iets te kort zouden komen.

Johan Anthierens: ‘Hij zal wel even getwijfeld hebben of hij dat vele geld niet aan zijn laatste liefde Maddly zou nalaten.’

Ook Maddly zal hij zeker niet in de kou laten staan, maar de familiesolidariteit heeft toch de bovenhand. Je zou inderdaad kunnen zeggen dat de vrouwen Brel, al die tijd dat ze in Jacques’ schaduw of daar ver buiten stonden, altijd zo rustig zijn gebleven met de gedachte: ‘Het laatste woord is toch voor ons, vriend’.

Als madame Brel en de dochters in Bobigny aankomen, kunnen ze nauwelijks door de menigte verzamelde journalisten dringen.

De pers wil meer bijzonderheden. Professor Israel verklaart dat ‘de dood van Brel niet onontkoombaar was. Brel zelf en ook ik waren ervan overtuigd. Hij is niet overleden aan zijn kanker, maar tengevolge van een te late behandeling van complicaties’. Brel heeft volgens Israel ‘tot het laatste moment gevochten met een fantastische wilskracht’.

Het zou nog jaren duren voor de werkelijke tragedie rond Brels dood bekend zou worden. Hoe hij doodziek van de

bestraling, hals-over-kop, het ziekenhuis uitvluchtte nadat hij ontdekte dat als verplegers vermomde paparazzi hem in al zijn ellende probeerden te fotograferen.

Mevrouw Brel omarmt voor dezelfde fotografen die hem de dood in joegen de laatste liefde van haar man.

Maddy en manager Marouani laten weten dat het Brels laatste wens was om op zijn Markiezeiland te worden begraven.

Voordat de kist wordt gesloten verzoekt Maddy iedereen de ruimte te verlaten. Zonder enig protest wordt er gehoorzaamd.

Dochter France: 'Het was triest dat mijn vader in een ziekenhuis stierf. Dat beviel hem zeker niet. Hij was liever op zee, in een vliegtuig of zoiets gestorven. Het was een bijzondere dag, die ik me goed herinner. Vooral het weer, het was net zomer, in oktober was het zo warm dat ik me dat nog herinner.'

Zonder enig religieus of ander plechtig vertoon vertrekken Maddy en Marouani met het lichaam naar vliegveld Le Bourget. Van Parijs wordt er naar Papeete gevlogen. En vandaar naar Hiva Oa.

Daar wordt Brel in de nabijheid van het graf van de schilder Paul Gauguin (1848 1903) begraven.

Enkele uren na het bekend worden van het overlijden wordt met grote letters 'Hoera, Brel is dood!' gekalkt op een brug tussen Luik en Brussel.

De Franse minister van cultuur, Lecat, reageert geschokt: 'Brel is niet dood, zijn muziek leeft voort'.

Zes jaar na zijn dood kozen de lezers van het blad Paris-Match de Belg tot de 'populairste Franse zanger'.

Zeven jaar na Brel's dood zou 40 procent van de lezers van het Franse maandblad Lire het liefst de Belgische zanger als vader hebben gehad. Naast figuren als Gerard Philippe (19%), Albert Camus (13%), Charles de Gaulle (11%) of Marcel Cerdan (4%), de man van Edith Piaf.

Op 9 september 1988, een maand vóór de tiende verjaardag van Brel's dood (9 oktober 1978) meldde de Vlaamse radionieuwsdienst pontificaal via de BRT-radio dat 'het vandaag precies tien jaar geleden is dat Brel overleed'. Een domme vergissing? Of zijn er Belgen die Brel postuum een maandje eerder dood wensen?

Na moeizame discussies wordt op initiatief van de Vlaamse schrijver / journalist Johan Anthierens een onschuldig ogend beeldje onthuld dat 'Marieke' moet voorstellen.

Met moeite stemt de gemeenteraad van Brugge in met de plaatsing van een bescheiden monumentje aan de Predikheerenlei. Terwijl Anthierens bij de onthulling spreekt van de 'grote verzoening van Vlaanderen en zijn weerbarstige zoon' worden er anonieme dreigementen geuit. Marieke ontploft niet tijdens de onthulling.

In het sjeke en stijlvolle Brusselse hotel Astoria wordt door La Fondation Internationale Jacques Brel een *petit déjeuner de presse* georganiseerd 'om meer bekendheid te geven' aan de hoofdzakelijk door dochter France Brel gedreven stichting.

In aanwezigheid van moeder Thérésè Brel-Michielsen spreekt France dat 'geheel in de geest van vader, die een edelmoedig en open mens was', de stichting 'nu vooral bezig is om geld bijeen te krijgen voor een nieuwe oriëntering, een humanitaire dimensie, om zo kankeronderzoek en autistische kinderen te ondersteunen. Omdat Jacques Brel met zijn chansons ook het grote publiek zocht, doen wij dat ook, maar dan via een keten warenhuizen waar Brel-stands komen.' De in september 1981 opgerichte stichting Brel houdt zich vooral bezig met de documentatie rond Brel.

France Brel:

'We hebben absoluut willen vermijden dat het een museum zou worden waar de mensen zich komen vergapen aan de sigaretten of de laatste zakdoek van mijn vader.'

Het eerste kantoor was in de passage van de Brusselse Kruidtuinlaan. Tegenwoordig heeft de Brel-stichting een centrum aan de Place de la Vieille Halle aux Blés nummer 11. Van hier uit coördineert France de verschillende Brel-activiteiten.

Zoals de plechtige overhandiging aan haar moeder van het eerste exemplaar van de almaar groeiende serie Brel-anderstalig. De geheel in het Fries gezongen cd 'Douwe Heeringa sjongt Jacques Brel', Brel in het Russisch door Vadim Volkov etc. etc.

Madame 'Miche' Brel-Michielsen is nooit te beroerd het werk van haar man in uiteenlopende talen als Japans, Turks,

Lingala, Swahili Koerdisch, Farsi of Tamazight officieel in ontvangst te nemen.

Volgens Johan Anthierens zou madame Brel een medaille voor onverstoobarheid mogen krijgen. Want er waren veel vrouwen in Brel's leven, vaak meerdere tegelijkertijd. Madame Brel wist dat. Maar tot een scheiding was het nooit gekomen.

Brel's dochter France: 'Zijn kennis van vrouwen was beperkt. In sommige chansons hemelt hij ze torenhoog op, in andere brandt hij ze totaal af. Van een harmonische breuk had hij geen verstand. Als hij een vrouw wilde verlaten zei hij achteloos dat hij een pakje sigaretten ging kopen om nooit meer terug te komen. Hij liet dan alles achter. Hij wilde ook nooit als een echte familievader optreden voor zijn dochters. Hij was tenslotte zelf altijd een soort puber gebleven en weigerde daarom vader te zijn.'

France: 'Op een dag zei hij tegen me: "De grootste onrechtvaardigheid in het leven is niet de geboorte, maar de houding die volwassenen aannemen tegenover een kind van veertien". Maar je wist het nooit met hem. Een goed schoolrapport beschouwde hij als de normaalste zaak van de wereld. Daar kreeg je geen complimentje voor. Soms werden we door hem uitgescholden omdat we niet genoeg boeken lazen. Of omdat hij vond dat we onze haren te hoog hadden opgestoken. De ene dag hield hij ons voor dat we niet meer mochten geloven in de mooie prins, want liefde bestond toch niet. De volgende ochtend kwam hij dan weer langs met de dwingende boodschap: zorg dat je een man vindt om van te houden, want iets anders heeft het leven jullie niet te bieden.'

'Eigenlijk wist hij niet hoe hij met ons moest omgaan. Hij was zelf te fragiel om ons zijn liefde te bekennen. Zijn angst was

ook ingegeven door de vrees dat zijn tederheid misbruikt zou worden. Tenslotte waren wij ook vrouwen, en niets boezemde hem meer angst in dan vrouwen.

Aangezien ik toch diep onder de indruk was gekomen van zijn charme, leerde ik als kind tijd winnen om hem beter te begrijpen. Dat was de grote uitdaging van mijn jeugd: ik wilde weten hoe mijn vader in elkaar zat.

Mijn moeder begreep met welke fenomenale man ze getrouwd was en ze bezat de intelligentie om te begrijpen dat als ze van hem wilde blijven houden en ook op pa's liefde mocht rekenen, ze hem zeker niet in een kooitje moest proberen te stoppen.

Ik zou nooit aanvaard hebben wat mama heeft moeten doorstaan. Zij was voor Brel het granieten blok van stabiliteit waarop hij altijd kon terugvallen. Maar hij heeft in die stenen wand niet alleen gaten gezongen, hij heeft er ook gaten in geboord. Haar grote troost mag zijn dat dit gebeurd is omdat pa zelf mateloos gekweld werd door de chaos van zijn instincten.'

De in Brussel woonachtige weduwe Brel is de eerste erfgename. Wie werk van Brel wil opnemen of vertalen, heeft haar toestemming nodig.

Ernst van Altena (1933 - 1999): 'Brassens, Prévert en Brel, dat zijn de drie pijlers waar het chanson vleesgeworden poëzie mee geworden is.

Brel is voor mij toch de grootste. Hij had een duidelijk derde element, naast zijn fantastische teksten en muziek leverde hij een briljante podiumpresentatie. Het was niet alleen zijn charisma, maar zijn lef. Hij durfde, deed en kon alles.

Vooraf later, in stukken als *Jef* of *Fernand*, dat waren éénacters die hij opvoerde. Ik heb weleens geschreven dat hij zijn handen als zeemeewen gebruikt. Het was een enorm felle man.

Hij kon je behoorlijk de huid volschelden, maar de volgende minuut kreeg je een klap op je schouder en schonk hij je een dubbele whisky in. Hij zei onmiddellijk wat hij ergens van vond en zat er daarna niet meer mee.'

Als Van Altena in Frankrijk ergens binnenstapte, werd hij altijd als '*traducteur de Brel*' voorgesteld. 'Dan is gelijk het onderwerp bepaald'.

In de jaren na zijn dood is Brels faam er alleen maar groter op geworden. Een geheel nieuwe generatie heeft de gigant van het chanson ontdekt.

De Diamantlaan, het betere, burgerlijke deel van het Brusselse Schaerbeek, valt net buiten wat de 'kashba' wordt genoemd.

'Klein België' in een gastarbeidersbuurt: keurige mensen op de rand van vergane glorie. De laan loopt van de Leuvense Steenweg naar de Reyerslaan, om de hoek de gebouwen van de BRT / RTBF.

Het huis op nummer 138 bevindt zich in verloederde staat. Boven de brievenbus en vijf bellen een Franstalige gedenkplaat:

'Hier werd Jacques Brel geboren, 1929-1978.

Hij bezong Het Vlakke Land, De Oudjes, Tederheid, De Dood.

Hij heeft heel zijn leven staande doorgebracht en de dichter blijft doorleven'.

Het jaar 1929 is een bijzonder jaar voor België.

George Simenon schrijft zijn eerste roman, Kuifje wordt voor de eerste keer getekend door Hergé.

Op 8 april viert België Koningsdag en wordt Albert I vierenvijftig jaar.

Op diezelfde dag, om drie uur 's ochtends, wordt Jacques Romain Georges Brel geboren aan de Diamantlaan.

De 46-jarige vader Romain Brel is afkomstig uit Zandvoorde, een plaatsje in het taalgrensgebied van West-Vlaanderen, waar de Brels al honderden jaren wonen.

Vlaming, maar Franstalig. Ze waren wat men in Vlaanderen 'Franskiljons' noemt, verfranste Vlamingen met hekel aan dat Vlaamse gedoe. Met name de kerk en de pastoors moeten het ontgelden.

Vadere